

Die skolastieke bibliologie van Petrus van Mastricht (1630–1706)

J.A. Schlebusch

J.A. Schlebusch, Departement Sistematiese en Historiese Teologie, Universiteit van Pretoria

Opsomming

Hierdie artikel ondersoek die skolastieke bibliologie van die sewentiende-eeuse Nederlandse teoloog, Petrus van Mastricht (1630–1706), met 'n bepaalde fokus op sy beskouing oor die aard, inspirasie en gesag van die 66 boeke van die Protestantse kanon. Ten spyte van die toenemende belangstelling in Van Mastricht se teologie kenmerkend van die afgelope twee dekades, geniet die plek en rol van die Bybel in sy Gereformeerde-skolastieke teologiese sisteem relatief min aandag, veral in vergelyking met sy skolastieke metode, sy Triniteitsleer en sy polemië teen die rasionalisme van René Descartes. Hierdie studie herwaardeer Van Mastricht se bibliologie binne die konteks van sewentiende-eeuse epistemologiese debatte, waarin hy homself as 'n uitnemende verteenwoordiger van die Dordtse ortodoksie onderskei.

Binne die raamwerk van die Gereformeerde skolastiek se polemië teen die epistemologiese rewolusie wat deur die Cartesianisme bewerkstellig is, ontwikkel Van Mastricht 'n skolastieke bibliologie waarvolgens die Bybel, as onfeilbare Godsopenbaring, 'n deurslaggewende rol speel. Hiervolgens sou die Skrif as 'n gesaghebbende bron aanvaar behoort te word nie net ten opsigte van teologiese sake nie, maar ook oor elke aspek van die werklikheid wat deur die teks aangespreek word, insluitend filosofie en natuurwetenskap. Ten opsigte van sy verwerping van die Thomistiese empirisme gaan Van Mastricht egter verder as sy leermeester Gysbertus Voetius en lewer hy 'n unieke bydrae tot die Gereformeerde epistemologie.

Hierdie historiese studie beklemtoon die epistemologie onderliggend aan Van Mastricht se skolastieke bibliologie, waarvolgens die Bybel nie net die finale gesag vir godsdiensbeoefening is nie, maar ook die ware grondslag vir menslike kennis. Dit werp nuwe lig op Van Mastricht se bibliologie as deel van sy skolastieke model, en beklemtoon die unieke bydrae daarvan tot sewentiende-eeuse epistemologiese debatte aangaande die verhouding tussen openbaring, die sintuie en rede.

Trefwoorde: Aquinas, Thomas; Descartes, René; empirisme; epistemologie; Gereformeerde skolastiek; rasionalisme; Van Mastricht, Petrus; Voetius, Gysbertus

Abstract

The scholastic bibliology of Petrus van Mastricht (1630–1706)

Over the past two decades there has been a significant academic reappraisal of the theological contributions of the Reformed scholastic theologian Petrus van Mastricht (1630–1706), a leading figure in the Dutch Second Reformation (“Nadere Reformasie”). This renewed interest is evident in the increasing number of translations of his works as well as scholarly publications dedicated to his theology. The existing scholarship rightly emphasises Van Mastricht’s scholastic methodology, Trinitarian doctrine, and polemics against René Descartes’ rationalism, as well as his views on the relationship between faith and reason. Nonetheless, insufficient attention has been paid to the place and role of his bibliology in terms of his scholastic theological model, particularly his understanding of the nature and extent of biblical authority as divine revelation.

Van Mastricht emerged as a leading theologian in the Netherlands during the 1650s. His father, originally from the city of Maastricht in the Dutch province of Limburg, adopted the surname *Van Mastricht* after relocating to Germany. At seventeen, Van Mastricht moved to Utrecht, where he studied under Gysbertus Voetius, receiving rigorous training in scholasticism, particularly in the works of Thomas Aquinas. Voetius played a decisive role in shaping Van Mastricht’s theological framework, and from early on, Van Mastricht positioned himself as a formidable opponent of the Cocceian school’s embrace of Cartesian rationalism.

In 1655, Van Mastricht authored *Vindiciae veritatis et auctoritatis sacrae scripturae in rebus philosophicis adversus dissertationes D. Christophori Wittichii*, a defence of the authority of Scripture concerning natural philosophy and metaphysics. This work was a direct response to the Cocceian professor Christoph Wittich of Nijmegen, who argued that the findings of pure reason should be decisive in interpreting biblical texts dealing with nature, philosophy, and history. Van Mastricht rejected this exegetical method and instead emphasised the primacy of Scripture over reason and the senses.

Van Mastricht’s epistemology, therefore, stood in direct opposition to both Cartesian rationalism and Aristotelian empiricism. His views on the fallibility of human cognition led him to assert the absolute authority of Scripture as divine revelation, a position that shaped his broader theological outlook.

Van Mastricht held a high view of Scripture, considering it the ultimate and infallible authority in all matters of faith and life. He described three ways in which the Holy Spirit inspired the biblical text: direct divine authorship (e.g., the Ten Commandments written by God), divine dictation (where God commanded prophets and apostles what to write), and providential oversight (where God sovereignly guided the human authors, ensuring their words were precisely what He intended).

From this doctrine of inspiration, he derived several key principles regarding the nature of Scripture:

- The Bible’s authority comes from God alone and is not dependent on the Church or human reasoning.
- Scripture is clear and understandable, containing everything necessary for faith and salvation.
- It is inerrant and free from human error, preserved by divine providence.

- It is complete and sufficient, meaning no additional revelation is needed.
- It is necessary, as saving knowledge cannot be obtained apart from it.
- It is the only infallible philosophical system, meaning any philosophy that contradicts Scripture must be rejected.

Regarding textual transmission, Van Mastricht argued that the original Hebrew and Greek texts have been divinely preserved through God's providence, particularly through the Masoretic and Byzantine traditions. While he acknowledged textual variants, he insisted that human reasoning could not be the final authority in determining the correct readings. Instead, he trusted that God had preserved the biblical text through the historical transmission of the Church.

In light of his critiques of the rationalist and empiricist tendency to reinterpret biblical passages based on human philosophy, this article explores the place of the Bible in Van Mastricht's scholastic model, highlighting its foundational role in his epistemology and theology. Van Mastricht was committed to defending the infallibility and authority of the Scriptures, making it central to his theological system. His critique of Thomist epistemology, in particular, underscores his significant divergence from the prevailing trends of his time.

Van Mastricht's debate with the Cocceian scholar Christoph Wittich illustrates his rigorous defence of the Bible as ultimate epistemic standard in all fields of knowledge against attempts to restrict its relevance to theology alone. Wittich believed that scientific fields such as astronomy should be governed by different epistemological principles than those guiding theological interpretation. In contrast, Van Mastricht maintained that the Bible's authority extended to science, philosophy, and ethics, positioning it as the ultimate criterion for truth. This view set him apart from many of his contemporaries, including other followers of Gysbertus Voetius, who advocated a more Thomistic-Aristotelian approach to epistemology.

Van Mastricht's distinct theological stance involved a rejection of the empirical epistemology championed by Aquinas and other Thomists. While Aquinas placed great importance on sensory experience as a source of knowledge, Van Mastricht emphasised that human perception and reason, tainted by sin, could not be considered reliable standards for knowledge of God or his creation. Instead, he argued that the Bible, as the uncorrupted revelation of divine truth, is the only standard for both theological and natural knowledge, even if it is not the only source. This position marked a clear break from Aquinas' epistemology, according to which natural law is seen as an independent source of knowledge about God and Creation.

Van Mastricht's works, particularly his *Vindiciae* (1655), reinforce his belief that the Bible should be considered the authoritative epistemological standard for all truth. He contended that any knowledge, whether related to salvation, history, ethics, or even the natural sciences, must be evaluated in light of Scripture as the ultimate and infallible revelation of God's will.

The bibliology of Petrus van Mastricht, a pivotal figure in the seventeenth-century Reformed scholastic movement, provides a distinct alternative to the models of both the Cartesian Rationalists and the Thomists prevalent in the seventeenth-century philosophical discourse. His firm belief in the total depravity of human nature, also in terms of human reason and sensory perception, reinforced his insistence on the necessity of divine revelation. Unlike Aquinas, who considered natural law to be a valid source of divine knowledge, Van Mastricht insisted that the Bible is the appropriate lens through which all of reality is to be interpreted.

This article argues that Van Mastricht's contribution to Reformed epistemology has not yet been fully recognised in modern scholarship. By highlighting his distinctive break from Aquinas' epistemology, as well as his unique integration of the Bible into his scholastic system, conventional interpretations of Reformed scholasticism are challenged. The epistemological rejection of Thomism from within Calvinist orthodoxy is not, as the scholarship has claimed up to now, something that only emerged in the twentieth century with the Neo-Calvinists. Already in the seventeenth century, Petrus van Mastricht presents, from the standpoint of Calvinist orthodoxy, a philosophical alternative characterised by a rejection of both rationalism and empiricism.

Keywords: Aquinas, Thomas; Descartes, René; empiricism; epistemology; rationalism; Reformed scholasticism; Van Mastricht, Petrus; Voetius, Gysbertus

1. Inleiding

Die toenemende akademiese herwaardering van die teologiese bydraes van die prominente Nederlandse teoloog van die Nadere Reformasie, Petrus van Mastricht (1630–1706), blyk duidelik uit die groot aantal vertalings van sy werke asook die publikasies oor hom gedurende die afgelope twee dekades. In 2005 het die kerkhistorikus Adriaan Neele sy doktorsale proefskrif oor Van Mastricht se magnum opus, *Theoretica-practica theologica*, aan die Universiteit van Pretoria voltooi. Dit is uitgegee onder die titel *The art of living to God: A study of method and piety in the Theoretico-practica theologia of Petrus van Mastricht (1630–1706)*. In 2006 het Brill 'n volume van die Nederlandse kerkhistorikus, professor Aza Goudriaan gepubliseer getiteld *Reformed orthodoxy and philosophy, 1625–1750: Gisbertus Voetius, Petrus van Mastricht, and Anthonius Driessen*, wat fokus op die teologie van die drie belangrikste Nederlandse Gereformeerde skolastici. Professor Neele het in 2009, as deel van Brill se reeks oor kerkgeskiedenis, ook 'n volume oor Van Mastricht gepubliseer getiteld *Petrus van Mastricht (1630–1706), Reformed orthodoxy: Method and piety*, die eerste monografie oor die lewe en werk van hierdie prominente Gereformeerde skolastieke teoloog.

Verder het Neele ook in 2019 in 'n werk oor die belangrikste bronne vir die Amerikaanse Kongregasionalistiese teologie getiteld *Before Jonathan Edwards: Sources of New England theology*, beklemtoon watter deurslaggewende rol Van Mastricht se werke in die VSA gespeel het. In 2020 het nóg 'n volume oor Van Mastricht, getiteld *Petrus van Mastricht (1630–1706): Text, context, and interpretation*, onder redaksie van Neele die lig gesien, met bydraes wat fokus op Van Mastricht se teologie, sy filosofie en die ontvangs van sy werke. *Theoretica-practica theologica* word tans ook vir die eerste keer uit Latyn in Engels vertaal, en tussen 2018 en 2023 is die eerste vier van die sewe beplande volumes onder redaksie van Joel Beeke van Puritan Reformed Theological Seminary in Grand Rapids in die VSA reeds gepubliseer.¹

In die bestaande literatuur word tereg klem gelê op Van Mastricht se skolastieke metode, sy Triniteitsleer, sy begrip van die leer van *Sola Scriptura*, sy polemie teen die rasionalisme van René Descartes (1596–1650), asook sy begrip van die verhouding tussen openbaring, die sintuie en rede (Sakamoto en Kato 2024:127–8). Ten spyte van die sterk epistemologiese klem in die bestaande literatuur, word beswaarlik aandag geskenk aan Van Mastricht se begrip van die aard en omvang van die Bybel se gesag as goddelike openbaring. In *Reformed orthodoxy: Method and piety* verduidelik Neele dat Van Mastricht die Bybel as gesaghebbende grondslag

van sy teologiese sisteem beskou, maar nie die epistemologiese aard en omvang van die Bybel se gesagsaanspraak ondersoek nie (Neele 2009:100). Neele verwys in hierdie verband na die werk van Graafland, wat in sy bondige oorsig oor Van Mastricht se Skrifbeskouing in 1993 beweer dat Van Mastricht 'n rasionalistiese benadering tot die Skrif voorstaan, waarvolgens laasgenoemde as gesaghebbend aanvaar word omdat dit met die rede ooreenstem. Met ander woorde, die Skrif word as gesaghebbend gesien wanneer dit ooreenstem met die bevindinge van die rede (Graafland 1993:63). Hieruit maak Graafland (1993:69–70) die gevolgtrekking “dat we voorzichtig moeten zijn om de tegenstelling tussen het coccejaanse en voetiaanse Schriftvertaan al te zwaar te accentueren.” Hy beskou Van Mastricht dus ook saam met Cocceius as 'n voorloper van die latere histories-kritiese eksegetiese metodiek (Graafland 1993:69–70). Dertig jaar later blyk hierdie bevinding egter problematies te wees, veral in die lig van meer onlangse navorsing wat juis vanuit die primêre bronne die sterk anti-Cocceiaanse oftewel antirasionalistiese aard van Van Mastricht se teologiese sisteem beklemtoon (Gwon 2020:77, 81).

In die lig hiervan het hierdie artikel ten doel om die aard van Van Mastricht se Skrifbeskouing, oftewel bibliologie, opnuut te ondersoek, veral sy begrip van die aard en omvang van die gesag van die inhoud van die 66 kanonieke boeke van die Bybel, asook die plek van die Bybel in sy skolastieke teologiese sisteem. By wyse van die beklemtoning van sy bibliologie, belig die artikel weer sy unieke bydrae tot die epistemologiese debatte van sy tyd, veral die verhouding tussen geloof in die goddelike openbaring aan die een kant, en die bevindinge van menslike rede en sintuiglike waarnemings aan die ander kant. Vir die doeleindes van hierdie navorsing gaan die geskil tussen Cocceiane en Voetiane as twee skole in die sewentiende-eeuse Nederlandse Gereformeerde skolastiek eers ondersoek word, tesame met hoe Van Mastricht homself ten opsigte van hierdie geskil posisioneer. Daarna verskuif die fokus na Van Mastricht se bydrae tot hierdie historiese debat, veral wat betref die epistemologiese implikasies van sy Skrifbeskouing. Uiteindelik fokus die artikel op die plek of rol van die Bybel in Van Mastricht se skolastieke sisteem, asook die unieke historiese bydrae van sy skolastieke bibliologie tot die Calvinistiese filosofie.

2. Cocceius, Voetius en die sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastiek

Die sewentiende-eeuse geskil tussen die volgelingen van Johannes Cocceius (1603–1669) en Gysbertus Voetius (1589–1676) moet histories gesien word teen die agtergrond van die opkoms van die rasionalistiese epistemologie van René Descartes (1596–1650). Descartes het 'n bepaalde skeptisisme jeens sintuiglike waarnemings as die grondslag van ware, seker kennis beskou (Hatfield 2003:30). Descartes se uitgangspunt was dat die rede die grondslag van alle wetenskaplike en filosofiese kennis is (Cellemare 2019:6). Sy bekende stelling “cogito, ergo sum,” oftewel, “ek dink, daarom is ek,” moet dus verstaan word as 'n verdediging van die rede as 'n bastion teen alle twyfel – insluitend twyfel aangaande die bestaan van die self (Descartes 1644:30). Volgens Descartes se rasionalistiese raamwerk word alle vorme van empirisme verwerp en is die bewussyn self die begronding van alle ware kennis.

Dit was juis in Nederland waar Cartesianisme aanvanklik wydverspreide debat ontlok het – veral binne teologiese kringe waar sy filosofie voortdurend bespreek is. By die Teologiese Fakulteite van die universiteite van Utrecht, Harderwijk en Leiden het hewige debatte oor die Cartesianisme ook in die 1640's begin (Cellemare 2019:2–3). Dit is teen die agtergrond van hierdie filosofiese ontwikkelinge dat die debatte tussen die Cocceiane en Voetiane beskou moet word.

Johannes Cocceius was 'n invloedryke Gereformeerde skolastieke teoloog wat 'n professor in Hebreeus en Ou-Testamentiese teologie aan die Universiteit van Leiden was (Van Asselt 2021:81). Kenmerkend van Cocceius se teologie, en wat hom van Voetius onderskei het, was sy omhelsing van die Cartesiaanse konsep van *fides implicita* (Cocceius 1706:301). Die idee van 'n implisiete geloof gesetel in die onderbewussyn, is deur die Cartesiane aangegryp om die spanning tussen rede en geloof op te los. Hiervolgens kan die Godsopenbaring in die Skrif, waar dit met die rede in stryd sou wees, deur 'n wilsbesluit aanvaar word sonder dat 'n intellektuele oortuiging vereis word. Cocceius, 'n Ou-Testamentikus, het dieselfde idee gebruik om die geloof van Israel in die Ou Testament van die bewustelike geloof van Christene in die Nuwe-Testamentiese bedeling te onderskei (Van Asselt 2021:81–2). Onder die invloed van die Cartesiaanse teoloog Abraham Heidanus (1597–1678), verbonde aan die Universiteit van Leiden, het Cocceius ook 'n positiewe waardering vir Descartes se filosofie ontwikkel. Dit was dan ook veral in die 1650's dat die geskille tussen die meer behoudende Voetiane en die rasionalistiese Cocceiane in die Nederlandse Gereformeerde skolastiek op die spits gedryf is (Hollewand 2019:73–4).

Gysbertus Voetius, afkomstig uit die stad Heusden in die suide van Nederland, was een van die invloedrykste Gereformeerde skolastici van die sewentiende eeu. As jong predikant het hy 'n belangrike rol tydens die bekende Sinode van Dordrecht in 1618–19 gespeel, en in 1634 is hy as professor by die Universiteit van Utrecht aangestel. Hy was vir drie dekades die invloedrykste teoloog in Nederland (Kaplan 2019:105). In teenstelling met Cocceius het Voetius die Cartesiaanse rasionalisme nie net as hoogs problematies gesien nie, maar ook as 'n wesenlike bedreiging vir die Gereformeerde ortodoksie. Vir hom het die rasionalisme effektief 'n epistemologiese rewolusie bewerkstellig waarvolgens gesag vir die bepaling van absolute waarheid van God na mens oorgedra is. Teenoor die rasionalisme skryf hy dat “die menslike rede nie geloof voorafgaan, of oor duideliker kennis beskik nie, en die rede kan daarom nie die grondslag van geloof wees nie”² (Voetius 1636a:4). Teenoor die rasionalisme van die Cocceiane het die Voetiane 'n Aristoteliaanse empirisme gehandhaaf waarvolgens sinuïglike waarnemings van die geskape werklikheid as betroubaar beskou moet word (Powers 2001:34).

3. Petrus van Mastricht se epistemologie

Petrus van Mastricht, wat in 1630 in Keulen in Duitsland gebore is, was een van die prominentste jong teoloë wat gedurende die 1650's sy opgang gemaak het. Sy pa was afkomstig uit die stad Maastricht in die Nederlandse provinsie Limburg, en het sy van verander vanaf Schoning na Van Mastricht toe hy na Duitsland verhuis het. Op sewentienjarige ouderdom vertrek Petrus van Mastricht na Utrecht waar hy onder Voetius studeer het, wat verseker het dat hy deeglik onderlê is in die skolastiek, veral die werk van Thomas Aquinas (Neele 2009:28, 30). Voetius het ongetwyfeld gedurende die laat 1640's en vroeë 1650's 'n deurslaggewende rol in die teologiese vorming van Van Mastricht gespeel, en Van Mastricht het homself vroeg reeds as 'n waardige opponent van die Cocciaanse skool geposisioneer (Neele 2009:33–4). In reaksie op die Cocciaanse professor te Nijmegen, Christoph Wittich, skryf hy dan ook in 1655 'n verhandeling ter verdediging van die waarheid en gesag van die Bybel aangaande natuurwetenskaplike en filosofiese uitsprake daarin vervat, getiteld *Vindiciae veritatis et auctoritatis sacrae scripturae in rebus philosophicis adversus dissertationes D. Christophori Wittichii*. Die titel vertaal as 'n *Verdediging van die gesag en die waarheidsaanspraak van die Skrif met betrekking tot filosofiese sake: 'n reaksie teen die twee verhandelings van Christoph Wittich*. Die agtergrond

van hierdie verhandeling was Wittich se argument dat rasionele bevindinge deurslaggewend behoort te wees ten opsigte van die eksegeese van Bybeltekste waar sake wat betrekking het op die natuur, filosofie en geskiedenis ter sprake is (Schlebusch 2021:252). Van Mastricht het *Vindiciae* as reaksie op Wittich se eksegetiese metodiek geskryf, en hierin maak hy dan ook uitsprake wat 'n beduidende Voetiaanse inslag weerspieël. Hy skryf byvoorbeeld die volgende oor die verhouding tussen die geloof en die rede:

Die lig van die rede bestaan nêrens duideliker en meer volkome as in die Skrif self nie, sodat niks anders as 'n meer seker grondslag vir ware kennis beskou kan word nie. Gevolglik moet alles wat deur die Skrif geleer word, aanvaar word as die waarheid terwyl alles wat daarmee in stryd is, as vals verwerp behoort te word.³ (Van Mastricht 1655:1.2)

Hieruit blyk duidelik dat Van Mastricht, in navolging van Voetius, nie net 'n baie hoë agting vir die gesag van die Bybel gehad het nie, maar juis dat hy spesifiek hierdie gesag teenoor die aansprake van die rasionalisme wou handhaaf. Vir Van Mastricht was die kern van die debat die vraag of die Bybel, ook met betrekking tot nieteologiese sake, oftewel sake wat nie die saligheid raak nie, gesag het bo die menslike rede. Dit was nie *per se* 'n kwessie tydens die sestiende-eeuse Hervorming self nie, maar dit is op die spits gedryf in die lig van die sewentiende-eeuse filosofie. Sy standpunt blyk ook verder duidelik uit sy *Novitatum cartesianarum gangraena*, waar Van Mastricht (1677b:37) die volgende skryf met betrekking tot die rede se pre- en postlapsariese toestand:

Die menslike rede in sy oorspronklike vorm, soos dit eens was in die staat van onskuld, was perfek in elke opsig, maar bestaan nie meer in hierdie oorspronklike vorm in die natuurlike stand van sake na die sondeval nie. Die menslike rede is dus tans blind met betrekking tot goddelike en geestelike sake, en gewond en verdof met betrekking tot natuurlike sake, maar in elk geval gebrekkig in elke opsig.⁴

Verder beweer hy ook dat dit nie alleen die rede is wat feilbaar is nie, maar ook die data waarmee dit werk:

Die argumente vanuit ons rede word beïnvloed deur die gevalle toestand van die rede, naamlik blindheid ... wat beteken dat selfs met betrekking tot natuurlike sake, die rede self verlei kan word en ons dan mislei. Wanneer die rede of filosofie in stryd is met die Skrif, dwaal dit.⁵ (Van Mastricht 1677b:55)

Wat noemenswaardig van hierdie uitspraak is, is dat hierdie idee dat die rede van buite af verlei kan word natuurlik neerkom op 'n verwerping van empirisme sowel as rasionalisme, aangesien dit na die waarnemings van natuurlike sake verwys soos dit vanuit die sintuie na die rede gebring word selfs voordat die interpretatiewe funksies van die rede in werking tree. Verder skryf Van Mastricht (1655:3.8) ook in sy polemieë teen Wittich dat ware kennis nie deur die tekortkominge van die menslike rede of die sintuie ingeperk kan word nie. Van Mastricht verwerp dus beide die rasionalisme en empirisme. Dit bring ons by Van Mastricht se Skrifbeskouing, oftewel sy begrip van die aard en omvang van die gesag van die Bybel as goddelike openbaring.

4. Van Mastricht se Skrifbeskouing

In *Vindiciae veritatis* skryf Van Mastricht uitvoerig oor wat hy as die gesag en plek van die Bybel in sy skolastieke model beskou. Wat sy epistemologie betref, ken hy wel 'n bepaalde instrumentele funksie aan rede en die sintuie toe, aangesien waarheid nie sonder die gebruik daarvan begryp kan word nie. Dit geld vir beide die begrip van die besondere openbaring van God in die Bybel sowel as die buite-Bybelse algemene openbaring in die skepping⁶ (Van Mastricht 1655:1.1). Volgens Van Mastricht behoort beide die natuurwetenskap sowel as die filosofie binne die raamwerk van die teologie beoefen te word, wat die Bybel self as primêre gesaghebbende bron het. Die menslike rede kan nie regmatig onafhanklik van die Godsopenbaring funksioneer nie, aangesien dit, ná die sondeval, in terme van “kennis van bonatuurlike dinge, diep bedorwe is, en selfs as dit kom by die kennis van natuurlike sake, grotendeels tekortskiet”⁷ (Van Mastricht 1655:1.2). Vanuit die Calvinistiese leer aangaande die radikale verdorwenheid, kontrasteer Van Mastricht vervolgens die feilbaarheid van die menslike rede en sintuie met die onfeilbaarheid van die Godsopenbaring in die Skrif. In hierdie opsig strook sy beskouing van die mens se vermoë om waarheid deur natuurlike openbaring te bekom met die bevindinge van die Sinode van Dordrecht (1618–19), soos opgeteken in Dordtse Leerreëls leerstuk III/IV.4, naamlik dat dit:

so onmoontlik is vir die mens om deur die lig van die natuur tot saligmakende kennis van God te kom en hom tot God te bekeer, dat hy selfs in natuurlike en burgerlike sake hierdie lig nie reg gebruik nie; ja dit liewer – hoedanig dit ook al mag wees – op verskillende maniere geheel en al besoedel en in ongeregtigheid onderdruk.

Van Mastricht (1655:5.1) voer aan dat wanneer die leser van die Skrif reeds die rasionalisme as epistemologiese uitgangspunt en interpretatiewe raamwerk omhels het, die Bybel reeds uit die staanspoor 'n ondergeskikte gesagsposisie bekleed. Gevolglik kan ook leerstellings van die Skrif wat as in stryd met die rede gesien word, net so maklik verwerp word. Soos die ander Voetiane, verwerp hy dus die Cocciaanse rasionalisme as in stryd met die Gereformeerde belydenis.

Van Mastricht verduidelik verder aan die hand van 'n eksegetiese voorbeeld waarom hy meen die Bybel se leerstellige uitsprake nie bloot kategorieë van die Bybel se uitsprake aangaande natuurlike of alledaagse verskynsels geskei kan word nie. In Hebreërs 7:3 word die bekende figuur van Melgisedek byvoorbeeld beskryf as iemand sonder ouers of voorouers, en sonder 'n begin of einde aan sy lewe. Wittich (1653:3.8) wys daarop dat ons nie hierdie uitsprake oor Melgisedek as waar kan aanvaar, tensy ons die standpunt aanvaar dat Melgisedek Christus self is nie. Wittich wys egter uit dat hierdie standpunt onhoudbaar is, aangesien Christus Homself nie kan tipeer nie, en dat Melgisedek verder duidelik in die Bybelse narratief as 'n koning van die stad Salem geïdentifiseer word.

Aangesien die datums van Melgisedek se leeftyd, en inligting oor sy ouers en voorouers, heeltemal onbekend is, het die outeur van die brief aan die Hebreërs gekies om hom strategies as 'n soort van Christus in te span. Volgens Wittich verteenwoordig dit 'n herinterpretasie van 'n Ou-Testamentiese figuur in die lig van die outeur van die Hebreërbrief se Christologiese fokus. In reaksie hierop wys Van Mastricht (1655:5.9) uit dat, aangesien ons niks van die persoon van Melgisedek uit buite-Bybelse bronne of deur ons sintuie weet nie, ons kennis van hom uitsluitlik op die openbaring in die Skrif berus. Daarom is ons oortuigings aangaande Melgisedek in wese 'n geloofsaak. Hy voer verder aan dat Wittich se bewering – naamlik dat die Heilige

Gees met die inspirasie van die menslike outeurs nie poog om hul vooroordele en menings te verander nie – nie op hierdie teks van toepassing kan wees nie. Die Skrif se tipering van Melgisedek druis immers in teen algemeen aanvaarde standpunte van alle tye, naamlik dat almal ouers, ’n geboortedatum en ’n sterfdatum het. Van Mastricht is van mening dat hierdie voorbeeld eintlik juis die teenoorgestelde van Wittich se argument ondersteun, aangesien dit ’n voorbeeld is van goddelike openbaring wat nie die bevindinge van die sintuie of die rede akkommodeer nie. Hy skryf:

Maar hier is die uitspraak van die Skrif juis direk in stryd met die algemene standpunt van mense. Wie sou immers beweer dat daar enige iemand in die apostel se tyd was wat geglo het dat Melgisedek werklik sonder vader, sonder moeder, of sonder begin of einde van dae was?⁸

Vir Van Mastricht kom dit dus daarop neer dat Wittich, in ’n poging om die uitsprake van die Skrif met die sintuie en die rede te belyn, die gesag en waarheidsaanspraak van die openbaring wesenlik aantas.

Van Mastricht identifiseer dieselfde probleem in Wittich se rasionalistiese interpretasie van 2 Petrus 2:1, wat praat van “valse profete [wat] ... selfs die Heer wat hulle vrygekoop het, verloën.” Die Gereformeerde skolastieke interpretasie van hierdie teks is veral interessant in die lig van die Dordtse Leerreëls (II.8) se uitspraak dat:

Christus deur die bloed van sy kruis – waarmee Hy die nuwe verbond bevestig het – uit alle volke, stamme, geslagte, en tale dié almal en dié alleen, kragdadig ... verlos wat van ewigheid af tot saligheid uitverkies en deur die Vader aan Hom gegee is.

Wittich (1553.3.15) argumenteer ook dat aangesien slegs die uitverkorenes deur Christus vrygekoop is, dit nie die geval met hierdie valse profete kon wees nie, en daarom meen hy dat “‘vrygekoop’ hier net verstaan kan word as die mening wat hulle oor hulself en ander oor hul gehandhaaf het, en waarvolgens hulle as verlostes beskou is.”⁹ Hierteenoor meen Van Mastricht (1655.5.16) dat die aanvaarding van Wittich se interpretasie daarop sou neerkom om toe te gee dat die Heilige Gees soms die valse standpunte van mense selfs in terme van die belangrikste leerstellige kwessies as deel van die openbaring van die Bybel geïntegreer het. Dit sou beteken dat die Bybel selfs met betrekking tot die mees sentrale leerstellings, soos die soenverdienste van Christus, onbetroubaar is. In reaksie op Wittich beweer Van Mastricht dat die verwysing hier nie na Christus se werk as Middelaar is nie, maar na sy werk as soewereine Heerser. Die bevryding waarna in hierdie vers verwys word dui dan, aldus Van Mastricht, nie op verlossing nie, maar op die bevryding van onkunde omdat die evangelie ook aan hierdie valse profete bekend gemaak is.

Nog ’n voorbeeld wat spesifiek deur Wittich beklemtoon word ter stawing van sy standpunt, is die Bybelse beskrywing van Saul se besoek aan die waarsêer te Endor in I Samuel 12:12–20. Wittich (1653.3.10) het beweer dat, aangesien die oproep van geeste ’n duiwelse gebruik is, dit in werklikheid nie Samuel kon wees wat in die visioen aan Saul verskyn het nie, maar eerder ’n demoon wat homself as Samuel voorgedoen het. Dus, wat die Bybel hier beskryf as die oproep van Samuel se gees was in werklikheid iets anders, wat beteken dat die teks Saul se sintuiglike ervaring eerder as die werklikheid self weergee. Wittich beklemtoon ook hierdie teksgedeelte as “’n baie sterk voorbeeld ter stawing van my standpunt.”¹⁰ Van Mastricht se teenargument is dat die Skrif as ’n reël verskynsels volgens voorkoms benoem, en dat die demoon hier as Samuel beskryf word nie omdat dit Saul of enige waarnemer se empiriese standpunt sou weerspieël nie,

maar bloot omdat die demoon die voorkoms van Samuel gehad het. Ter ondersteuning van sy standpunt beroep hy hom ook op Augustinus se gebruik van die *analogia scriptura*, waarvolgens die komplekser gedeeltes van die Skrif by wyse van eenvoudiger gedeeltes waarvan die betekenis voor die hand liggend is, verklaar behoort te word (Van Mastricht 1655:5.11). Hierdie eksegetiese beginsel, wat ook deur die hervormers self toegepas is, het sistematies na vore getree in die werke van die Gereformeerde skolastici van die sewentiende eeu (Horton 2009:24). Van Mastricht pas hierdie beginsel ook op die teksgedeelte toe deur daarop te wys dat hierdie gedeelte as 'n tipiese metaforiese beskrywing van 'n gegewe werklikheid verstaan behoort te word.

Wat die goddelike aard van die Bybel betref, beskryf Van Mastricht later in sy *Theologiae theoretico-practicae* (1677a:52) drie wyses waarop die Heilige Gees die teks van die Bybel geïnspireer het: 1) God het self die woorde neergeskryf, soos met die Tien Gebooe; 2) God het die woorde beveel wat neergeskryf moet word; en 3) God het die skryfproses as geheel beheer – dit wil sê die ervarings, gedagtes en wil van die menslike outeurs van die Bybel – sodat die woorde neergeskryf is presies soos wat God dit wou hê. Hierdie proses van goddelike inspirasie is volgens Van Mastricht (1677a:53) nie net beperk tot die skryf van die oorspronklike teks nie, maar strek selfs verder tot by die proses van kanonisering.

Van Mastricht (1677:53–6) maak vanuit hierdie inspirasieleer die volgende afleidings aangaande die aard en gesag van die Bybel:

- 1) Die Bybel se gesag is nie afhanklik van enige iets of enige iemand behalwe God self nie. Dit beteken dat die Bybel die grondslag vorm vir elke aspek van die Christelike leer en lewe. Die Skrif is beide die uiteindelijke leerstellige sowel as etiese rigsgaarder;
- 2) Die Bybel se gesag het betrekking op elke aspek wat daarin aangespreek word;
- 3) Die Bybel is onfeilbaar, wat beteken die teks is vry van alle menslike foute of onreinheid;
- 4) Die Bybel se boodskap is duidelik en verstaanbaar;
- 5) Die Bybel is volmaak deurdat dit alles openbaar wat nodig is vir die Christelike leer en lewe;
- 6) Die Bybel is noodsaaklik, aangesien daarsonder geen kennis van die saligheid vir ons moontlik sou wees nie; en
- 7) Die Bybel is nie net die enigste onfeilbare bron vir die saligheidsleer nie, maar verteenwoordig as geheel ook die enigste onfeilbare filosofiese sisteem, wat beteken dat alle filosofie wat daarmee in stryd is, verwerp moet word. Van Mastricht glo dat die menslike rede en sintuie ook geheilig word wanneer dit in lyn met die Skrif gebring word.

Wat die betroubaarheid van die Bybelse teks betref, handhaaf Van Mastricht die standpunt dat die oorspronklike Hebreeuse en Griekse tekste – beide die oorspronklike manuskripte en die tekste wat deur goddelike voorsienigheid aan die kerk oorgelewer is – onfeilbaar is. Alhoewel hy die bestaan van teksvariante erken, voer hy aan dat die rede nie beslissend kan wees in die keuse van 'n bepaalde variant nie. Hy beroep hom hier ook op die voorsienigheid van God, waarvolgens die tekste wat deur eeue heen deur die kerk gebruik is, noukeurig van enige onsuiverhede deur Masoretiese en Bisantynse geleerdes bewaar is (Van Mastricht 1677:83–4).

5. Die plek van die Bybel in Van Mastricht se skolastieke model

Uit sy geskil met Wittich en uit sy sistematiese uiteensetting van die aard en gesag van die Bybel, is dit duidelik dat dit vir Van Mastricht van wesenlike belang was om die onfeilbaarheid van die Skrif in terme van alles wat dit aanspreek, te bevestig. In hierdie opsig was sy bibliologie gekenmerk deur die toekenning van 'n besondere hoë plek vir die Skrif binne sy skolastieke model wat met 'n verwerping van beide die rasionalisme en empirisme gepaard gaan.

Hierdie aspek van Van Mastricht se skolastieke model word egter grotendeels deur die literatuur misgekyk. Die Koreaanse kerkhistorikus Hyun-Jin Cho (2012:34–5) skryf byvoorbeeld:

Examining Reformed scholastics such as ... Van Mastricht ..., we reach the conclusion that Reformed scholastics employed ... methodology from Aristotelianism and Thomism in order to defend their main Reformed theological doctrines.

Verder beweer die Nederlandse kerkhistorikus Willem van Asselt in sy *Inleiding in de gereformeerde scholastiek* (1998:67) dat Van Mastricht se kritiek op die skolastieke model van Thomas Aquinas bloot te make het met die inhoud daarvan en nie die epistemologiese metode nie. Die hoogleraar in Historiese Teologie aan die Protestantse Teologiese Universiteit Amsterdam, Aza Goudriaan (1969–), voer ook aan dat Van Mastricht deel is van die Voetiaanse skool, wat gekenmerk word deur die verdediging van die Aristoteliaanse filosofie soos beliggaam deur Aquinas (Goudriaan 1999:3, 6). Meer onlangs beweer die Amerikaanse kerkhistorikus Forrest C. Strickland (2023:123) dat Voetius se hoë waardering vir Aquinas se empirisme, ook wat betref sy polemieë teen die Cartesianisme, kenmerkend was van die sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastici. Die uitgangspunt van al hierdie outeurs, naamlik dat Van Mastricht as Voetiaan epistemologies aansluiting by Thomas Aquinas vind, kan grotendeels daaraan toegeskryf word aan die feit dat die Voetiane, in lyn met Aquinas, 'n besonder hoë waardering vir die epistemologiese rol van die sintuie gehandhaaf het (Beck 2001:208).

Juis in terme van die epistemologie distansieer Van Mastricht hom in verband met sy verwerping van die rasionalisme van Aquinas se empirisme. In deel een van sy *Theologiae theoretico-practicae* skryf Van Mastricht (1677a:8) byvoorbeeld dat sommige “in navolging Aquinas skaamteloos begin het om nie net vreeslike filosofiese begrippe verkeerd aan te wend nie, maar ook die Skrif te minag, aangesien leerstukke nou by wyse van filosofiese redevoering probeer bewys is, en verder dat mense soos Aristoteles, Averroes en ander se gesag gelykgestel is met die Skrif, en in sommige gevalle selfs bo die Skrif verkies is.”¹¹ Van Mastricht (1677a:46–7) gee wel toe dat die natuur as tugmeester dien in die sin dat haar bestaan ook die bestaan van 'n godheid as skepper en onderhouer veronderstel. Hy beklemtoon egter ook dat die menslike sintuie self, weens verdorwenheid, nie as rigsnoer vir kennis van hierdie godheid en die goddelike wil vir die skepping kan dien nie. Hierteenoor stel hy dat die Bybel die enigste rigsnoer vir leer en etiek kan wees, aangesien dit 'n onbedorwe Godsopenbaring is. Om die Bybel op sintuiglike gronde te betwyfel, sou daarom alle ware godvrugtigheid in gedrang bring (Van Mastricht 1677b:11). Verder skryf hy in sy *Vindiciae* (1655:1.2.2) dat “daar dus vir ware kennis geen beter grondslag as die Skrif is nie. Gevolglik moet alles wat in die Skrif deurgegee word as waar aanvaar word, en alles wat daarmee in stryd is, as vals verwerp word.”¹²

Vir Van Mastricht (1677a:58–9) kan daar geen suiwer sintuiglike waarnemings of bevindinge van die rede wees wat met die Bybel in stryd is nie – nie net wat betref soteriologiese kwessies nie, maar ook historiese, etiese, of natuurwetenskaplike sake – aangesien hy meen dat die Bybel, as 'n openbaring van die hoogste, bonatuurlike waarheid, nie logieserwys gereduseer

kan word tot 'n minderwaardige bron wat betref natuurlike waarhede nie. Hier breek Van Mastricht beduidend met die empirisme kenmerkend van Thomistiese epistemologie. Aquinas skryf immers in sy *Quaestiones disputatae de veritate*, in navolging van Aristoteles, dat die mens “geen kennis besit wat nie by wyse van die sintuie na ons kom nie”¹³ (Aquinas 1476:2.3.19). Daarenteen skryf Van Mastricht (1655:5.9) dat daar “sake is wat alleen deur geloof en nie by wyse van die sintuie geken kan word nie.”¹⁴ Hierdie verwerping van die Thomistiese empirisme vind ons nie by Voetius nie. Inteendeel, Voetius se kritiek teen die Cartesianisme berus grotendeels op sy hoë waardering van die sintuiglike aspek van die epistemologie (Van Ruler 1995:214–5; Bellis 2013:154).

In terme van hierdie belangrike breuk met Aquinas gaan Van Mastricht dus veel verder as die Voetiane sowel as die Cocceiane (Van Asselt 2021:151–2) en beklee hy as 't ware 'n unieke posisie onder die Gereformeerde skolastici wat betref sy verhouding tot die Thomisme.

Van Mastricht se *Vindiciae* is ook spesifiek geskryf in reaksie op Christoph Wittich se kritiese benadering tot die Skrif, wat Wittich juis regverdig deur te verwys na die opspraak veroorsaak deur Copernicus se sterrekunde. Wittich voer aan dat verskillende epistemologiese oorwegings vir natuurwetenskap en sterrekunde moet geld as vir die ontvangs van die besondere openbaring in die Bybel (Strazzoni 2024:204–5). Vir beide Van Mastricht en Voetius is die gesag van die Skrif as Godgegewe openbaring egter geensins beperk tot die veld van teologie nie, maar strek dit oor elke aspek van die skepping as Godgegewe werklikheid. In hierdie opsig is albei ongetwyfeld anti-Cocciaans. Tog is Van Mastricht se verwerping van veral die empirisme kenmerkend van die Thomisme, iets wat nie by Voetius en sy ander studente gevind word nie.

Van Mastricht wyk dus nie net inhoudelik nie, maar ook in terme van sy epistemologiese uitgangspunte beduidend van die Thomistiese skolastieke model af. Dit beteken egter geensins dat ons nie sy teologiese model as skolastiek van aard moet beskou nie. Wat sy logiese redevowering, sy beklemtoning van die sistematiese teologie en sy waardering van kerklike tradisie betref, is Van Mastricht natuurlik by uitstek skolastiek. Anders as die ander Voetiaanse skolastici verteenwoordig Van Mastricht se bibliologie egter 'n beduidende epistemologiese breuk met Aquinas se natuurreg. In hierdie verband word die Hervorming se klem op die Bybel as toets en maatstaf nie net streng gehandhaaf nie, maar ook sistematies ontwikkel en teenoor ander epistemologiese opvattinge verdedig.

6. Gevolgtrekking

Die bestudering van Petrus van Mastricht se bydrae tot die Nadere Reformasie en sy posisionering binne die konteks van sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastiek bevestig sy status as een van die belangrikste verteenwoordigers van die Gereformeerde ortodoksie in die debatte teen die Cartesianisme. Van Mastricht se teologiese sisteem, en meer spesifiek sy beskouing van die Skrif as onfeilbare, gesaghebbende openbaring, word sistematies ontwikkel as 'n bewustelike reaksie op die opkomende rasionalisme wat die Europese intellektuele klimaat van sy tyd gekenmerk het. In sy debat met die Cocciaanse teologie, veral sy polemieë teen Christoph Wittich, beliggaam Van Mastricht by uitstek die sewentiende-eeuse Dordtse ortodoksie met betrekking tot die leer van die Bybel as die enigste onfeilbare maatstaf van waarheid en kennis.¹⁵

Deur Wittich se pogings om die Skrif se gesag tot slegs die gebied van die geestelike of teologiese te beperk, asook sy verwerping van die Cartesiaanse epistemologiese benadering, benadruk Van Mastricht sy oortuiging dat die Bybel die hoogste gesag dra op alle kennis-terreine, insluitend die wetenskap, filosofie, en sake wat met die alledaagse werklikheid verband hou. Hy verwerp Wittich se benadering as fundamenteel begrond in die voorveronderstelling dat die menslike rede en sintuie nie gevalle en verslaaf aan die sonde is soos die Gereformeerde belydenisskrifte leer nie. Dit beteken egter nie dat Van Mastricht van mening is dat daar geen kennis sonder geloof in die besondere openbaring sou wees nie, aangesien die natuurlike openbaring as tugmeester ook oorblyfsels van die besondere openbaring vertoon en as sodanig, hoewel gebrekkig, nuttig bly vir elke wetenskap. Wat wel vir hom van wesenlike belang is, is dat die Bybel as gesaghebbende rigsnoer betrek behoort te word by die interpretasie van rasonale en empiriese bevindinge (Van Mastricht 1677a:13).

Dat Van Mastricht homself by die Voetiane skaar in die debat teen die Cartesianisme, beteken egter nie dat sy bibliologie bloot as 'n afdruk van Voetius se leer aangaande Skrifgesag gesien behoort te word nie. Die integrasie van sy bibliologie in sy skolastieke model getuig immers van 'n besonder diepgaande waardering vir die epistemologiese verhouding tussen die goddelike openbaring en die mens se sintuiglike waarnemings – iets wat hy in meer diepte as enige ander Gereformeerde skolastieke denker uitgewerk het. Hierdeur het hy daarin geslaag om die Cartesiaans-Aristoteliaanse tweespalt in die epistemologiese debatte kenmerkend van sy tyd te deurbreek. Alhoewel Van Mastricht hom in hierdie debatte by sy leermeester Voetius geskaar het, was hy nie 'n Voetiaan in die sin wat dit algemeen verstaan word nie. Van Mastricht se beskouing van die natuurreg en met name sy klem op die verdorwenheid van beide die menslike sintuie en rede, plaas hom immers in stryd met die Thomistiese tradisie. Anders as Aquinas, wat die natuurreg as 'n onafhanklike bron van Godskennis beskou het, beklemtoon Van Mastricht die noodsaak daarvan om ook die algemene openbaring deur die lens van die besondere openbaring te interpreteer, juis omdat die rede en sintuie, sonder die leiding van die goddelike openbaring, nie in staat sal wees om betroubare kennis van God of die skepping te bekom nie. Hierdie standpunt weerspieël sy erns wat betref die Calvinistiese leer aangaande die totale verdorwenheid van die menslike natuur, en die gepaardgaande noodsaak aan 'n onfeilbare, goddelike openbaring as die enigste epistemologiese rigsnoer vir alle menslike kennis.

Ook wat sy teologiese metode betref, is dit duidelik dat Van Mastricht 'n beduidende breuk met die Thomistiese model maak deur die Skrif as epistemologiese basis vir alle kennis te beklemtoon. In teenstelling met Aquinas se empiriese beklemtoning van sintuiglike waarnemings as die beginpunt van alle kennis, betoog Van Mastricht dat alle geldige kennis, insluitend kennis van natuurlike verskynsels, altyd aan die Bybel getoets behoort te word. Dit beteken wel nie dat hy die sintuie of rede minag nie, aangesien hy beide as geldig beskou om ware kennis te verkry. Die kern van sy argument is egter dat die besondere openbaring in die Bybel, ook te midde van moderne wysigings in wetenskaplike bevindinge en vordering in wetenskaplike navorsing, blywend geag moet word as onfeilbare toets vir alle kennis. Intendeel, vir hom is die Bybel die epistemologiese voorveronderstelling (*principio*) waarop ware kennis as sodanig berus (Van Mastricht 1655:1.2). Sy klem op epistemologiese voorveronderstellings blyk verder duidelik uit sy eksegeese van moeilike Skrifgedeeltes, waar hy die gesag van die Bybel deurlopend handhaaf, selfs wanneer die teks in stryd met die bevindinge van die rede of sintuiglike waarnemings blyk te wees.

Natuurlik kan 'n mens, vanuit die moderne histories-kritiese hermeneutiek, teen Van Mastricht se uitgangspunte kan argumenteer dat die Bybel juis by uitstek 'n produk van menslike

ervaring, kultuur, en geskiedenis is, en as sodanig geensins vry van foutiewe opvattinge oor historiese, etiese, of natuurwetenskaplike kwessies kan wees nie. Veral in die lig daarvan dat Bybeltekste deur verskeie outeurs oor duisende jare geskryf is, elk met hul eie beperkte begrip van die werklikheid, klink veral Van Mastricht se bewering dat die openbaring van bonatuurlike waarheid daarom noodwendig absolute waarheid op alle vlakke beteken, veral vreemd op die moderne oor. Dit is dan juis ook veral Christoph Wittich, Van Mastricht se vernaamste Cocciaanse opponent, wat onder die sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastici uitstaan as die een wat 'n beduidende bydrae gelewer het tot die ontstaan van moderne hermeneutiek (Schlebusch 2021:253). Nogtans bied hierdie ondersoek na Van Mastricht se bibliologie 'n besondere insig aangaande hoe daar vanuit die raamwerk van die Dordtse ortodoksie omgegaan is met die verhouding tussen natuur en genade in die lig van die epistemologiese uitdagings waarmee die sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastiek gekonfronteer is. Sy skolastieke model bied daarom nie net 'n unieke beligting van die epistemologiese debatte van sy historiese konteks nie, maar ook 'n blywende nalatenskap wat die voortdurende filosofiese behoefte aan die harmonisering van geloof en rede weerspieël.

Van Mastricht se unieke bydrae tot die Gereformeerde epistemologie het nog nie die nodige aandag in die literatuur ontvang nie. Die vooraanstaande kerkhistorikus op die gebied van Gereformeerde skolastiek, Richard Muller (2019:21, 33), beweer dat die vroeëre Neo-Calvinis Herman Bavinck die Gereformeerde skolastici se siening deel dat die natuurlike openbaring die grondslag van die besondere openbaring is. Latere Neo-Calviniste soos Cornelius Van Til en Herman Dooyeweerd volg egter 'n ander benadering. Hulle beklemtoon epistemologiese voorveronderstellings rakende die begrip van empiriese data. Volgens Muller plaas hierdie klem hulle binne 'n neo-Hegeliaanse raamwerk, wat 'n beduidende breuk met die sewentiende-eeuse Gereformeerde skolastiek verteenwoordig. Hierteenoor, meen Muller (2019:33), dat Bavinck 'n "continuity in the understanding of natural revelation" verteenwoordig met betrekking tot die Gereformeerde skolastiek en dat hy daarom "far closer to Aquinas" was. Die bevindinge van hierdie studie met betrekking tot Petrus van Mastricht as een van die vernaamste verteenwoordigers van die Gereformeerde skolastiek gedurende die tweede helfte van die sewentiende eeu, daag hierdie gangbare historiese interpretasie uit. Die primêre bronne dui daarop dat Van Mastricht se Gereformeerde skolastieke benadering met betrekking tot die verhouding tussen die besondere openbaring in die Bybel en natuurlike openbaring, inderdaad beduidend met Aquinas gebreek het. Die epistemologiese afwysing van Thomisme vanuit die Calvinistiese ortodoksie is dus nie, soos Muller beweer, iets wat eers in die twintigste eeu met die Neo-Calviniste na vore getree het nie, aangesien dit reeds duidelik in die skolastieke model van Van Mastricht na vore gekom het.

Hierdie artikel herwaardeer van die rol van Petrus van Mastricht se bibliologie in terme van sy skolastieke teologies-filosofiese sisteem, met die klem op die unieke wyse waarop hy as leidende figuur tydens die Nadere Reformasie, sewentiende-eeuse debatte aangaande die verhouding tussen openbaring en rede, sowel as natuur en genade, benader het. In daardie intellektueel-historiese konteks het hy, vanuit die Calvinisme soos dit beslag gevind het in die Dordtse ortodoksie, 'n filosofiese alternatief daargestel wat gekenmerk is deur 'n afwysing van beide die rasionalisme sowel as die empirisme.

Bibliografie

- Aquinas, T. 1476. *Quaestiones disputatae de veritate*. Rome: Arnold Pannartz.
- . 1484. *Prima pars secunde partis summe theologie beati*. Napels: Antonius de Strata, de Cremora.
- Bac, J.M. 2010. *Perfect will theology: Divine agency in reformed scholasticism as against Suarez, Episcopius, Descartes and Spinoza*. Leiden: Brill.
- Beck, A.J. 2001. *Gisbert Voetius (1589–1676): Basic features of his doctrine of God in Reformation and Scholasticism – an ecumenical enterprise*. Grand Rapids, MI: Baker Book House.
- Bellis, D. 2013. Empiricism without Metaphysics: Regius' Cartesian natural philosophy. In Dobre en Nyden (reds.) 2013.
- Brienen, T., K. Exalto, C. Graafland, B. Loonstra en W. van't Spijker (reds.). 1993. *Theologische aspecten van de nadere reformatie*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- Cellamare, D. 2019. A theologian teaching Descartes at the Academy of Nijmegen (1655– 1679): Class notes on Christoph Wittich's course on the meditations on first philosophy. *Intellectual History Review*, 29:1–29.
- Cho, H.J. 2012. *Jonathan Edwards on Justification: Reformed development of the doctrine in eighteenth-century New England*. New York: University Press of America.
- Chung, S.W. (red.). 2009. *John Calvin and evangelical theology: Legacy and prospect*. Colorado Springs, CO: Paternoster.
- Cocceius, J. 1706. *Opera anecdota, theologica et philologica*. Lusern: Universiteit van Lusern.
- Descartes, R. 1644. *Principia philosophiae*. Ludovicum Amsterdam: Elzevier.
- Dobre, M. en T. Nyden (reds.). 2013. *Cartesian empiricisms*. Springer: Dordrecht.
- Goosen, D. 2011. Die teoretiese lewe: perspektiewe vanuit die tradisie. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe*, 51(4):490–506.
- Goudriaan, A. 1999. *Philosophische Gotteserkenntnis Bei Suárez und Descartes: Im Zusammenhang Mit Der Niederländischen Reformierten Theologie und Philosophie Des 17. Jahrhunderts*. Leiden: Brill.
- . 2006. *Reformed Orthodoxy and Philosophy, 1625–1750: Gisbertus Voetius, Petrus van Mastricht, and Anthonius Driessen*. Leiden: Brill.
- Graafland, C. 1993. Schriftleer en schriftverstaan in de Nadere Reformatie. In Brienen e.a. (reds.) 1993.

- Gwon, G. 2020. Petrus van Mastricht on Christ's suretyship in the Old Testament. In Neele (red.) 2020.
- Hatfield, G.C. 2003. *Routledge philosophy handbook to Descartes and the Meditations*. Londen: Routledge.
- Hollewand, K.E. 2019. *The banishment of Beverland: Sex, sin, and scholarship in the seventeenth-century Dutch Republic*. Leiden: Brill.
- Horton, M. 2009. Knowing God: Calvin's understanding of Revelation. In Chung (red.) 2009.
- Kaplan, B.J. 2019. *Reformation and the practice of toleration: Dutch religious history in the early modern era*. Leiden: Brill.
- Kuyper, A. (red.). 1887. *D. Gysberti Voetii selectarum disputationum fasciculus*. Amsterdam: Wormser.
- Le Roux, J. 2021. *Die Dordtse Leerreëls*. Pretoria: Lig in Duisternis.
- Muller, R.A. 2019. Kuyper and Bavinck on natural theology. *The Bavinck Review*, 10:5–35.
- Neele, A.C. 2005. *The art of living to God: A study of method and piety in the Theoretico-practica theologia of Petrus van Mastricht (1630–1706)*. Pretoria: Pretoria University Press.
- . 2009. *Petrus van Mastricht (1630–1706), Reformed orthodoxy: Method and piety*. Leiden: Brill.
- . 2019. *Before Jonathan Edwards: Sources in New England theology*. New York: Oxford University Press.
- Neele, A.C. (red.). 2020. *Petrus van Mastricht (1630–1706): Text, context, and interpretation*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Powers, J.C. 2001. *Herman Boerhaave and the pedagogical reform of eighteenth-century chemistry*. Indianapolis: Indiana University.
- Sakamoto, K. en Y. Kato. 2024. Between reason and revelation: Petrus van Mastricht's critique of the Cartesian doctrine of the Trinity. *Reformation & Renaissance Review*, 26(2):127–142.
- Schlebusch, J.A. 2021. Die begrip *accommodatio* by Christoph Wittich (1625–1687) en sy Cartesiaans-rasionalistiese omgang met die Bybelse teks. *LitNet Akademies*, 18(1):240–258.
- Strazzoni, A. 2024. Descartes on place and motion: Reading through Cartesian commentaries. *Berichte zur Wissenschaftsgeschichte*, 47:179–214.
- Strickland, F.C. 2023. *The devotion of collecting: Dutch ministers and the culture of print in the seventeenth century*. Leiden: Brill.

Van Asselt, W. 1998. *Inleiding in de gereformeerde scholastiek*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.

—. 2001. *The federal theology of Johannes Cocceius (1603–1669)*. Leiden: Brill.

Van Mastricht, P. 1655. *Vindiciae veritatis et autoritas sacrae scriptura in rebus philosophicis adversus dissertationes duae Christophori Wittichii*. Utrecht: Waesberge.

—. 1677a. *Theologiae theoretico-practicae disputatio septima de essentia, nominibus et attributis Dei in genere. Pars I*. Dreunen: Meindard.

—. 1677b. *Novitatum cartesianarum gangraena, seu theologia cartesiana detecta*. Amsterdam: Waesberge.

Van Ruler, 1995. *The crisis of causality: Voetius and Descartes on God, nature, and change*. Leiden: Brill.

Voetius, G. 1636a. Ratio humana in rebus fidei. In Kuyper (red.) 1887.

—. 1636b. *Sermo van de nuttigheydt der Academiën ende Scholen mitsgaders der Wetenschappen en de costen die in deselve gheleert worden*. Utrecht: A en P Roman.

Wittich, C. 1653. *Dissertationes duae quarum prior de s. scripturae in rebus philosophicis abusu, examinatur*. Amsterdam: Elzevier.

Eindnotas

¹ Die reeks vertalings word uitgegee deur Reformation Heritage Books, 'n nuwingsgewende uitgewer gebaseer in Grand Rapids, Michigan, en wat nou verbonde is aan die Heritage Reformed Congregations, 'n kerkverband in die VSA.

² Die oorspronklike Latyn lees: “Ratio humana non est prior notior, cerior fidei, ergo non est eius principium”. Alle vertalings uit die Latyn is my eie.

³ lumen rationis perfectus existerre nullibi, quam in Scriptura. Adeoque nulli principio, Solidiorem et certiorum posse superstrui scientiam, quam scripturae sacrae. Et consequenter quicquid cum ea convenit, illud tanquam verum, esse recipiendum, quod contra cum ea pugnat, ut falsum esse, reprobandum.

⁴ Et sic ratio considerari potest, vel in idea, seu ut olim fuit in statu innocentiae, omnibus numeris perfecta, qualis in hominibus, post lapsum saltim, in rerum natura non datur: vel in natura, prout etiamnum in hominibus reperitur, scilicet: in divinis ac spiritualibus caeca; in naturalibus lusca et sauciata; in omnibus admodum imperfecta.

⁵ lumen rationis perfectus existerre nullibi, quam in Scriptura. Adeoque nulli principio, Solidiorem et certiore posse superstrui scientiam, quam scripturae sacrae. Et consequenter quicquid cum ea convenit, illud tanquam verum, esse recipiendum, quod contra cum ea pugnat, ut falsum esse, reprobandum.

⁶ Van Mastricht onderskei hier die teologie as 'n wetenskap van wat hy beskryf as “scientia subalternans” oftewel die “afgeleide wetenskappe,” – dit wil sê wetenskappe wat binne 'n groter epistemologiese raamwerk wat deur die teologie daargestel is, beoefen word.

⁷ Cogitione, rerum quidem supernaturalium penitus orbatis, quoad naturalium vero scientiam, graviter Sauciat.

⁸ hic autem scriptura loquitur directe contra opinionem vel vulgi, quis enim dixerit, vulgus tempore Apostoli credidisse Melchisedecum fuisse absque patre, absque matre, absque genealogia, absque initio dierum, absque fine vitae.

⁹ Itaque illud mercaritantum est accipiendum secundum opinionem tum ipsorum, tum aliorum, qua pro redemptis habebantur.

¹⁰ Et hic locus valde firmus est ad probandam nostrum sententiam.

¹¹ Eiusque discipulum Thomam Aquinatem, a quo, absque uilo pudore, non duntaxat, horridiores isti termini Philosophici, immensum aucti sunt; sed insuper, sepostis Scripturis, capita fidei, rationibus philosophicis demonstrari, et Aristoteles, Averroes alique, Scripturis aequari, si non praeferri, coeperunt.

¹² Adeoque nulli principio, solidiorem et certiore posse superstrui scientiam, quam scripturae sacrae. Et consequenter quicquid cum ea convenit, illud tanquam verum, esse recipiendum, quod contra cum ea pugnat, ut falsum esse reprobandum.

¹³ Nihil est in intellectu quod non sit prius in sensu.

¹⁴ rebus puraputa fide cognitis, necenim per sensus.

¹⁵ In Dordtse Leerreëls III/IV.4 word daar geleer dat daar “wel na die val van die mens nog 'n bietjie lig van die natuur oorgebly het waardeur hy enige kennis behou van God, van die natuurlike dinge, van die onderskeid tussen wat betaamlik en onbetaamlik is, terwyl hy ook enigsins 'n strewe openbaar na deug en uiterlike tug. Maar so onmoontlik is dit vir die mens om deur hierdie lig van die natuur tot die saligmakende kennis van God te kom en hom tot God te bekeer, dat hy selfs in natuurlike en burgerlike sake hierdie lig nie reg gebruik nie; ja, dit veel liever – hoedanig dit ook al mag wees – op verskillende maniere geheel en al besoedel en in ongeregtheid onderdruk.”